

Závodský, Artur

K poznání Petra Bezruče

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. D, Řada literárněvědná. 1962, vol. 11, iss. D9, pp. 210-212

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/107482>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

o biografické anotace, snadno dostupné v různých encyklopedích; méně pozornosti věnovaly již autorky hlubší dokumentaci styků Palackého a Šafaříka s osobami, o nichž se v dopisech hovoří. Namátkou uvedme korespondenta Františka Palackého Slováků Jána Čaploviče, z jehož prací Palacký často čerpal a jehož dopis Palackému z 9. března 1830 je v Palackého pozůstatosti v Literárním archívu na Strahově, a korespondenta Pavla Josefa Šafaříka uherského učenice Karla Jiřího Romyho, jejichž vzájemné listy vydal roku 1935 v Bělehradě A. I. vič v *Zborníku za istoriju, jezik i književnost srpskoga naroda*. O Rumym jsou nesprávné také údaje v biografické poznámce; bylo by je třeba revidovat např. podle spolehlivého maďarského životopisu Romyho od Ference Szógiho z roku 1934. Mnoho míst, vyzádujících bližšího výkladu, zůstává v poznámkách nevysvětleno. Tak kupř. Šafařík píše Palackému 8. března 1841, aby vyřídil jeho úctu p. Čaplovičovi, jehož nové pojednání o Slovanech a Maďarech četl s potěšením v Illyrských novinách. Autorky k tomu nepodávají žádné bližší vysvětlení, ačkoliv Čaplovičovy články proti násilné maďarizaci vzbudily tehdy v české veřejnosti značný ohlas a několik z nich uveřejnily v první polovině čtyřicátých let v českém překladu Květy a jeho pojednání Rozjímání o zmaďarování země uherské vyšlo roku 1842 v Praze dokonce knižně. Zmínka o tomto ohlasu Čaplovičových prací u nás a přesná anotace Šafaříkem připomenutého pojednání by byly tedy rozhodně na místě. Z drobností bych chtěl vytknout ještě foneticky nesprávný přepis maďarského místního názvu *Kiskőrös* jako Malý Kéres, který se objevuje také u Paula. Tyto nedostatky poznámkového aparátu snižují do jisté míry cenu a použitelnost celé edice, přesto však lze oprávněně tvrdit, že *Korespondence Pavla Josefa Šafaříka s Františkem Palackým* patří k nejzásluhnějším publikacím jubilejního Šafaříkova roku a stane se neocenitelnou pomůckou pro všechny obrozenské badatele. Na závěr připomeňme ještě knížku Karla Rosenbaum a Pavel Jozef Šafařík, která je dobrým příkladem populárně vědeckého životopisu a zachycuje poutavou formou všechny základní poznatky o Šafaříkově životě a díle. Nad práci Paulovu vyniká svým promyšleným syntetickým zřetelem a pozorným citlivým výkladem faktů a jejich přesvědčivým hodnocením.

Šafaříkovská literatura, která vznikla u příležitosti stého výročí smrti Pavla Josefa Šafaříka, významně přispěla k novému zhodnocení jeho činnosti, obohatila šafaříkovské bádání novými poznatky a vytyčila mu i nové úkoly. I když zdůraznila, že dílo Šafaříkovo náleží stejnou měrou literatuře české jako literatuře slovenské, právem vyzvedla a docenila Šafaříkův podíl na rozvoji slovenské obrozenské kultury proti dřívějším jednostrannému „počešňování“ Šafaříka. Tato literatura také prohloubila obraz Šafaříkovy činnosti básnické, sběratelské a redaktorské a doplnila naše poznatky o jeho vztazích k slovenským národům, zejména k Polákům, Bulharům a Srbům. Přesněji vymezila i jeho poněkud ke kulturnímu dědictví a místo, které zaujímal při střídání dvou českých obrozenských generací.

Důkladným materiálovým životopisem Paulovým položila základ k budoucímu vědeckému zhodnocení celého Šafaříkova životního díla a obohatila šafaříkovskou literaturu také o edici jeho listů s Františkem Palackým. Zároveň však poukázala tato literatura přímo či nepřímo (svým mlčením) na dosud nezpracované otázky šafaříkovského bádání. Patří k nim bližší určení Šafaříkovy pozice v českém národním hnutí ve třicátých a čtyřicátých letech 19. století a materiálové prohloubení znalostí — jubilejní šafaříkovskou literaturou právem programově zdůrazněných — Šafaříkovských spojitostí s prostředím slovenským a uherským, kvůli nimž nelze zcela rezignovat ani na další shledávání šafaříkovských písemností v maďarských, eventuelně v jugoslávských archívech.

Jubilejní šafaříkovská literatura tak nejen významně rozmožila naše dosavadní poznání osobností Pavla Josefa Šafaříka a přinesla zásadní hlediska pro její nové hodnocení, ale otevřela šafaříkovskému bádání i další perspektivy.

Artur Z a v o d s k ý

K poznání Petra Bezruče

O Petru Bezručovi bylo napsáno tolik knih, studií a článků, že by už vydaly celou knihovnu. Ale přesto nemůžeme říci, že by na mapě, která zachycuje básníkův život a dílo, nezůstala bílá místa. Ta se poznáním nových skutečností jen povlovně odstraňují.

R. 1961 dostali milovníci Bezručovy poezie několik publikací. Patrně nejvýznamnější z nich je soubor veršů *Labutinka* (Krajské nakladatelství v Ostravě). Jde o lyrické básně, které psal Bezruč od r. 1900, inspirován krásným zjevem Fanyňky Tomkové. Ve své studii *Labutinka* a básně k ní se vízící (Slezský sborník 1957), v níž jsem osvětlil význam tohoto vztahu pro další vlnu básníkův tvorby a v níž jsem datoval některé Bezručovy básně (např. *Krásné*

Pole, Zně, Hölderlin nad Neckarem), otiskl jsem jenom dva z těchto lyrických projevů. Ony básně padly totiž (spolu s některými dopisy Petra Bezruče) zčásti za obět při domovní prohlídce r. 1915, kdy byl Bezruč zatčen, zčásti se dostaly do vlastnictví bývalého majitele Lidových novin. Při prohlídce bytu Stránského gestapem opsal je jeden z českých policistů. V publikaci, která na základě těchto opisů vyšla (s doslovem Oldřicha Králíka), nejsou tedy všechny básně věnované Labutince. I tak je to však vzácný doklad milostné erupce básníka, který tolik své intimní city skrýval.

Brožura Joži V o c h a l y *Petr Bezruč na Ostravici* (Krajské nakladatelství v Ostravě 1960) zasvěceně podává historii Bezručova vztahu k Beskydám, hlavně k Lysé hoře a ke Gruní. Literárního vědce zaujme především vylíčení vzniku *Pěsniček z Gruně*, které byly napsány v listopadu 1917.

Po Bezručově smrti začínají se ve větší míře zveřejňovat básníkovy dopisy, z nichž některé výrazně osvětlují jeho tvorbu.

Jaromíru D v o ř á k o v i patří dík za to, že pracně shromáždil a s bohatým komentujícím aparátém vydal r. 1961 v ostravském Krajském nakladatelství vzájemnou korespondenci Petra Bezruče a J. S. Machara.

Blízký vztah obou básníků je po léta doložen mimo jiné básněmi, které si oba autoři věnovali. K nejznámějším patří Macharův epigram z r. 1902, začínající veršem „S ranci svých knížek se na Parnas derem“, který vstoupil do knihy *Satiricon*. Machar v něm uznal uměleckou velikost Petra Bezruče, zdůraznil, že klade všechny své knihy Bezručovi k nohám, jen aby mu mohl stisknout ruku. Bezruč napsal k Macharově čtyřicítce básen »1864—1904« (byla zařazena do *Slezských písní*); v ní pozdravil — namnoze volnou parafrází Macharových slov — básníka jako rouhajícího se věštee.

S lety měnil se vztah Bezruče a Machara z původní přátelské přichylnosti ve vřelou bratrskou oddanost (od r. 1911). A přece se oba básníci osobně setkali jenom jednou, za Macharovy návštěvy v Brně po první světové válce. (Nepočítáme „setkání“, kdy Bezruč v září buď r. 1912 nebo r. 1913 Machara viděl v Luhačovicích, ale nehlásil se k němu — Macharovi o tom napsal z Luhačovic se stručností sobě příznačnou: „V e n i e t v i d i. Zdaž nehořela duše Vaše ve Vás, když jste viděli mistra?“) V r. 1942 Bezruč vážně pomýšlel na to, že Machara navštíví v Praze. Ale nedošlo k tomu a Machar v březnu r. 1942 zemřel.

Výraz svých citů a svůj postoj k Macharovi vyslovil Bezruč výrazně v kondolenčním dopise básníkově vdově. Napsal: „Byla mezi námi tvrdá, pevná, mužná láska. ... Viděl jsem v něm, v každém verši jeho — ty jsou odkazem a věčným dědictvím země — duši příbuznou, a cítil jsem v něm — ač jsme žili vzdáleni — oporu života, nejen pro sebe, ale pro celý národ.“

Co přitahovalo Petra Bezruče, o tři roky mladšího, k J. S. Macharovi? V první řadě to byl otevřeně kritický, neúprosně odhalující postoj J. S. Machara k polofeudálnímu a klerikálnímu Rakousku-Uhersku i k fangličkářskému vlastenčení českých maloměšťáků. Bezruč, který po tři léta studoval v Praze klasickou filologii, okouzlovaly Macharovy básnické evokace antického života. U Bezruče nalzáme často reminiscence z četby antických básníků a z antických realii; některé básně (Leonidas, Smrt Caesarova aj.) využívají antických látek k zobrazení bolestné skutečnosti ve Slezsku. Oba básníci si stáli blízko i svými uměleckými názory, programním realismem a svou láskou k poezii věčné, na důkladném poznání reality stojící a formálně sevěřené.

Vydaná korespondence obeznamuje nás více s myšlenkami Bezručovými nežli Macharovými. Bezruč se až příliš autokriticky cítil závislý na Macharovi a své tvůrčí úsilí podíral Macharovým příkladem. Překrásný je Bezručův list z konce roku 1901 (č. 3 v publikaci), který vyjadřuje atmosféru jeho básně Hölderlin nad Neckarem. V dopise z konce r. 1907 vyznává se autor *Slezských písní*, že je „vždy republikán, vždy stoupenec propagandy činu“ a že jeho kniha byla vyvolána stínem smrti. Jinde poznáváme zase Bezručovy názory na české výtvarníky. Významné jsou Dvořákovy zmínky o tom, co Bezruč v Macharových knihách podtrhoval a co komentoval.

Vydaná korespondence Bezruč — Machar je po edici Prokopa Tomana mladšího z r. 1947 významným pramenem k poznání vztahu obou básníků, který dosud čeká na zevrubné ohledání literárněhistorické.

Pavel Reiman otiskuje v knize *Literární podobizny* (Státní nakladatelství politické literatury, Praha 1961) 28 dopisů Petra Bezruče překladateli Slezských písní Rudolfu F u c h s o v i. Německý básník R. Fuchs, původem Čech z Poděbrad († 17. února 1942 v Londýně), přeložil Slezské písně do němčiny dvakrát — za první světové války a v r. 1937. K druhému vydání připojil Fuchs historickokritickou předmluvu, v níž hodnotil Bezruče jako básníka národně osvobozenického boje svého lidu.

Bezruč psal dopisy R. Fuchsovi v letech 1922—1938 většinou německy. Tři z nich byly už otištěny v londýnském antifašistickém časopise *Einheit*. Originály Bezručových dopisů se ztratily, takže základem pro nynější uveřejnění jsou opisy a německý překlad dopisů českých. Přestože německé dopisy byly přeloženy s citlivou pozorností k básnickovu stylu, přece jen možno shledat disproporce mezi překladem a předpokládaným originálem v češtině. Je škoda, že Bezručovy dopisy nejsou v knize Reimanové větší měrou komentovány; některá místa by to vyžadovala.

Z listů poznáváme básnickovy povahové rysy (přísnou sebekritičnost, plachost, samotářství, lásku k přírodě, znalost květin). Bezruč vysoko hodnotí Fuchsovy překlady, ale přesto místy opravuje drobné poklesky (např. v překladu místních jmen slezských). V dopisech najdeme leckteré zajímavé drobnosti k básnickovu životopisu, ale zejména Bezručovy výklady reálného základu jeho básní. Nejvýznamnější jsou poznámky k básním *Na hrob bojovníkův* a *Lazy*. Bezruč, znalec bylin, projevil se i tím, že německému překladateli poradil, jak převést jméno starček (Baldgreis), brslen (Spindelbaum) aj.

V pozůstalosti Petra Bezruče byly nalezeny dopisy Jana Herberna tvůrce Slezských písní.

Nové bádání o Petru Bezručovi přineslo pozoruhodný objev jeho milostných sonetů z doby místeckého pobytu. Identifikuje se autorství nepodepsaných dopisů a fejetonů v časopise Ostravice z doby Bezručova pobytu v Místku; patrně je psal Bezruč. Do devadesátých let náležel také *Obrázky z pošty*, které autor zničil. Jak vidět, mezera v tvorbě Petra Bezruče před r. 1899 se pomalu vyplňuje.

Mečislav K r h o u n

Ukrajinská literární věda v letech 1945—1960

Po skončení II. světové války projevil se obecný rozmach všeho života v SSSR blahodárně také v rozvoji ukrajinské literární vědy. Působí tu řada příčin obecných a zvláštních. Ukrajinský lid spolu s ostatními národy Sovětského svazu prošel vítězně všemi válečnými bědami a vyšel ze strašné fašistické války zocelený a sjednocený. V r. 1945 byla poprvé v dějinách nové doby všechna území obývaná Ukrajinci sjednocena v jednom státě, samostatněm, avšak co nejlépe spojeném se všemi národy velkého socialistického svazu, zejména s jazykově a kulturně nejbližším národem ruským. Velká vlastenecká válka proti fašistickým německým okupantům ukázala Ukrajincům, jak cenné a nutné bylo toto spojení s ruským lidem a ostatními národy SSSR. Tento fakt je stejně důležitý pro rozvoj ukrajinské literární vědy jako připojení západních ukrajinských území a Zakarpátí k sovětské Ukrajině. V těchto územích byly uvolněny nové tvůrčí síly v lidu, který byl zbaven útlaku a vykořisťování a mohl se nyní svobodně rozvíjet hospodářsky a kulturně.

Je nepochybné, že USSR byla jedním z nejtěžší postižených území SSSR II. světovou válkou. Avšak tato okolnost měla na kulturní rozvoj země vliv celkem omezený. Spolu s obnovou měst a vesnic, průmyslu a zemědělství jde ruku v ruce výstavba kulturní. Obnovuje se školství, zejména také vysoké školy, Akademie věd pokračuje ve své činnosti (neboť ve skutečnosti nepřestala fungovat ani za války, kdy byla evakuována do Baškirska), obnovují se nepřítelům zničená kulturní zařízení, jako knihovny, muzea, divadla. Postupně, ale podle pevného plánu vzniká síť pracovišť, kde se může rozvíjet vědecká práce. Vedle Akademie věd v Kyjevě je dnes na území USSR 7 universit (v Kyjevě, Charkově, Oděse, Lvově, Dněpropetrovsku, Černovicích a Užhorodě), bohatá síť jiných vysokých učilišť (kolem 40), zejména mnoho pedagogických institutů, mnoho muzeí a knihoven.

Pro rozvoj věd společenských, a tudíž i literární vědy, jsou důležitá také nakladatelství. Pro literárněvědnou tvorbu má zvláštní význam nakladatelství Akademie věd USSR, Státní nakladatelství umělecké literatury, Sovětský spisovatel, nakladatelství jednotlivých universit a jiných vysokých učilišť, ale důležitá jsou i různá oblastní nakladatelství, např. Knížně časopisecké nakladatelství ve Lvově, Knížní nakladatelství v Oděse, Oblastní nakladatelství v Černovicích, pedagogické nakladatelství Sovětská škola v Kyjevě aj.

Centrum veškeré literárněvědné práce je v Ševčenkově Institutě literatury při Akademii věd USSR. Institut postupem času stále více řídí a organizuje literárněvědnou práci.

Dvacátá a třicátá léta našeho století byla dobou velmi pilné práce v ukrajinské literární vědě, počet tenkrát publikovaných prací je dost značný, ale práci ukrajinských literárních vědců se nedostávalo náležitě organizace, nebylo tu obecně, širšího cíle, a co je hlavní, literární vědci neměli svou práci ujasněnu po stránce metodologické. Marxisticko-leninská metodologie nebyla tenkrát, jak je dnes, samozřejmým požadavkem, a i když se o ní mluvílo,